

УКРАЇНА ТА АФРИКА ЯК НОВІ ТОЧКИ ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ: ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ГЕОЕКОНОМІКУ ЄВРОПИ

Хоманець Володимир Анатолійович

кандидат економічних наук,

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Туніській Республіці

і в Державі Лівія за сумісництвом,

доцент кафедри міждисциплінарної освіти,

факультету «Києво-Могилянська школа

професійної та неперервної освіти»

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0564-374X>

Анотація

Досліджено трансформацію сучасної геоекономічної системи в умовах зміни світового порядку. Проаналізовано посилення ролі України та країн Африки як нових центрів економічного зростання та інвестиційної привабливості. Визначено ключові напрями інвестиційної взаємодії Європейського Союзу з Україною та Африкою, зокрема у сферах інфраструктури, енергетики, аграрного сектору та логістики. Обґрунтовано формування нової економічної конфігурації «Європа – Україна – Африка», що стає важливим елементом глобальної економічної перебудови та диверсифікації міжнародних економічних зв'язків.

Ключові слова: геоекономіка, інвестиції; Європейський Союз, Україна, Африка, глобальна економіка, Африканська континентальна зона вільної торгівлі (AfCFTA), програма Global Gateway, економічна трансформація, відбудова України.

Вступ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується глибокими трансформаційними процесами, що супроводжуються зміною структури глобальних економічних відносин та переосмисленням ролі традиційних центрів сили. У цих умовах провідні економіки, зокрема Європейський Союз, стикаються з комплексом системних викликів, пов'язаних із надмірною залежністю від зовнішніх джерел енерго-ресурсів, вразливістю глобальних ланцюгів постачання, а також обмеженістю диверсифікації торговельно-економічних партнерств.

Реакцією на зазначені виклики стає формування нової економічної стратегії, що ґрунтується на принципах диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків, підвищення стійкості економічних систем та

пошуку альтернативних джерел економічного зростання. У цьому контексті дедалі більшої ваги набувають Україна та країни Африки, які трансформуються з периферійних елементів глобальної економіки у важливі центри залучення інвестицій і формування нових геоекономічних зв'язків.

Протягом тривалого часу економічна модель Європи базувалася на відносно стабільній моделі, що включала залежність від обмеженого кола постачальників енергоресурсів, концентрацію виробничих процесів у країнах Азії та інерційність усталених торговельних відносин. Водночас низка кризових явищ останнього десятиліття, зокрема пандемія COVID-19, російсько-українська війна та загострення геополітичної ситуації на Близькому Сході, продемонстрували структурну вразливість зазначеної моделі.

У відповідь на ці виклики Європейський Союз здійснює поступовий перехід до нової економічної парадигми, яка передбачає географічну диверсифікацію економічної діяльності, формування нових регіональних виробничо-логістичних центрів, а також активізацію інвестиційної присутності у регіонах із високим потенціалом економічного зростання. У межах цієї трансформації Україна та Африка постають як ключові елементи нової геоекономічної архітектури Європи, визначаючи напрями її подальшого розвитку.

Україна як інвестиційний та економічний хаб Європи

Україна поступово набуває ролі одного з ключових економічних драйверів Європи. Її економіка характеризується поєднанням потужного аграрного сектору, значного індустріального потенціалу та вигідного географічного розташування, що створює передумови для інтеграції у європейські та глобальні економічні процеси. Водночас у сучасних умовах Україна трансформується у найбільший інвестиційний проєкт на європейському просторі. За наявними оцінками, потреби у післявоєнній відбудові перевищують 500 млрд доларів США, що формує безпрецедентний за масштабами ринок для міжнародних інвесторів.

У відповідь на ці виклики Європейський Союз ініціював низку фінансово-інституційних механізмів, зокрема *Ukraine Investment Framework (UIF)* як інвестиційний компонент програми *Ukraine Facility* загальним обсягом 50 млрд євро. Зазначений інструмент спрямований на мобілізацію приватних і публічних інвестицій у ключові сектори, включаючи енергетику, транспортну інфраструктуру та муніципальне господарство. Таким чином, Україна поступово переходить від статусу реципієнта міжнародної допомоги до ролі повноцінного інвестиційного простору Європи.

У цьому контексті відбудова інфраструктури виступає пріоритетним напрямом інвестиційної діяльності. Зокрема, Європейський

інвестиційний банк у межах ініціативи *EU for Ukraine Initiative* забезпечує фінансування розвитку транспортних коридорів, логістичних вузлів та модернізації енергетичної системи. Паралельно активізується участь приватного сектору, що проявляється, зокрема, у підготовці європейських телекомунікаційних компаній до відновлення мереж, потенційний обсяг ринку яких оцінюється до 10 млрд доларів США. Це свідчить про те, що навіть окремі галузі української економіки формують значні інвестиційні можливості.

Важливим аспектом є інтеграція України у нові глобальні ланцюги створення вартості. Залучення інвестицій у сфери критичних мінералів, енергетики та логістики, зокрема за участю міжнародних інвестиційних фондів, сприяє включенню України не лише до європейського, але й до глобального економічного простору як постачальника ресурсів і виробничого хабу.

Крім того, Україна зберігає статус одного з провідних світових експортерів продовольства, що має особливе значення для країн, залежних від імпорту зернових, зокрема держав Африки. У сфері енергетики країна володіє значним потенціалом розвитку відновлюваних джерел енергії, виробництва зеленого водню та подальшої інтеграції до енергетичного ринку Європейського Союзу.

У стратегічному вимірі, з метою забезпечення національної економічної безпеки, Україна ініціює створення міжнародних механізмів підтримки промислового розвитку, зокрема в межах ініціативи «Промисловий Рамштайн». Зазначена ініціатива спрямована не лише на відновлення зруйнованих виробничих потужностей, але й на модернізацію промисловості, запуск нових виробництв та інтеграцію українських підприємств у європейські ринки.

Наразі триває активна робота з формування міжнародної коаліції підтримки української промисловості, що передбачає розробку двосторонніх і багатосторонніх програм із використанням комплексних фінансових інструментів, включаючи гранти, кредити, гарантії та інші механізми. Такий підхід дозволяє адаптувати інструменти підтримки до потреб конкретних підприємств і проєктів, а також сприяє модернізації виробництва, релокації виробничих потужностей, розвитку експортного потенціалу та інтеграції українських компаній у європейські ланцюги постачання.

У межах подальшої коаліційної взаємодії Україна планує розширення міжнародного партнерства, зокрема шляхом залучення нових держав до участі в ініціативі «Промисловий Рамштайн» під час міжнародних платформ, таких як Конференція з питань відновлення України (URC 2026). Переговорний процес охоплює як країни Європейського Союзу, так і інших міжнародних партнерів, зацікавлених у підтримці українського промислового відновлення.

Таким чином, Україна поступово трансформується у ключовий елемент економічної безпеки Європи, поєднуючи функції інвестиційного, виробничого та логістичного хабу в новій геоекономічній конфігурації.

Африка як новий центр глобального економічного зростання

Сучасна Африка поступово трансформується у новий глобальний центр економічного зростання. Континент дедалі чіткіше позиціонує себе як цілісний макрорегіон зі спільним історичним досвідом та узгодженою стратегією розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграє багаторівнева система регіональної інтеграції, яка охоплює вісім субрегіональних об'єднань і наднаціональний рівень у вигляді Африканського Союзу, що об'єднує всі 55 держав і територій континенту. Стратегічною метою цієї інституційної архітектури є формування до 2063 року єдиного політико-економічного простору.

Економічна інтеграція та створення спільного ринку виступають одним із ключових напрямів діяльності Африканського Союзу. У цьому контексті найбільш масштабним політико-економічним проектом є Африканська континентальна зона вільної торгівлі (AfCFTA), запуск якої було ініційовано у 2018 році та яка останнім часом демонструє прискорення імплементації. Зазначена зона вільної торгівлі є найбільшою у світі за кількістю учасників з часу створення Світової організації торгівлі та передбачає поступове скасування до 90 % митних тарифів. Усунення внутрішніх торговельних бар'єрів створює передумови для зростання інвестиційної привабливості африканських ринків та їх глибшої інтеграції у глобальну економіку.

Високі темпи економічного розвитку окремих африканських країн та структурні трансформації на континенті значною мірою зумовлені двома ключовими факторами. По-перше, це зростання світового попиту на сировинні ресурси, що супроводжується підвищенням цін на вуглеводні та мінерально-сировинну продукцію. По-друге, вагомим драйвером виступають демографічні процеси, оскільки Африка є найбільш динамічним регіоном світу за темпами зростання населення та формування трудового потенціалу. Сукупність цих факторів визначає як внутрішню економічну динаміку, так і зовнішньополітичні пріоритети держав континенту.

Зростаюче значення Африки у глобальній економіці зумовлює активізацію інвестиційної політики Європейського Союзу. Зокрема, у межах стратегії *Global Gateway* передбачено мобілізацію до 150 млрд євро для підтримки розвитку ключових секторів, включаючи сільське господарство, харчову промисловість, охорону здоров'я та логістику. Дана ініціатива розглядається як стратегічна відповідь ЄС на посилення глобальної конкуренції за економічний і політичний вплив, а також як альтернатива китайській ініціативі «Один пояс, один шлях».

Суттєвий потенціал Африки проявляється і у сфері енергетичного переходу. Континент володіє значними ресурсами для розвитку сонячної енергетики та виробництва «зеленого» водню. У цьому зв'язку європейські держави активно інвестують у проєкти, спрямовані на створення інфраструктури для експорту чистої енергії до Європи. Таким чином, Африка поступово еволюціонує від ролі постачальника сировини до стратегічного партнера у сфері декарбонізації та енергетичної трансформації.

Поряд із багатосторонніми ініціативами Європейського Союзу, окремі європейські держави реалізують власні стратегії економічної та політичної присутності в Африці. Показовим прикладом є італійський «План Маттеї» (*Piano Mattei*), спрямований на поглиблення співпраці з країнами континенту із загальним обсягом фінансування близько 5,5 млрд євро. Ініціатива охоплює держави Північної та Субсахарської Африки та передбачає розвиток у таких ключових сферах, як освіта, охорона здоров'я, водопостачання, сільське господарство, енергетика та інфраструктура. Реалізація цієї стратегії також відображає прагнення Італії вирішувати комплексні завдання, пов'язані з міграційною політикою, енергетичною безпекою та зміцненням свого геополітичного статусу як посередника між Європою та Африкою.

У сучасних умовах спостерігається тенденція до розширення інституційної присутності Європи на африканському континенті. Зокрема, європейські фінансові інституції, включаючи Європейський банк реконструкції та розвитку, активізують свою діяльність у нових країнах, фінансуючи інфраструктурні, аграрні та екологічні проєкти. Це сприяє поширенню європейських моделей економічного розвитку та регуляторних практик на нові ринки.

Важливим елементом інвестиційної взаємодії є розвиток транспортно-логістичної інфраструктури. У межах відповідних програм створюються нові міжнародні коридори, які інтегрують африканські економіки між собою та забезпечують їх включення до глобальних торговельних потоків. Показовим прикладом є проєкт «Коридор Лобіту» (*Lobito Corridor*), що передбачає модернізацію залізничного сполучення від порту Лобіту в Анголі до Демократичної Республіки Конго та Замбії. Цей маршрут має стратегічне значення для експорту критично важливих мінералів, зокрема міді та кобальту, і розглядається як елемент диверсифікації глобальних логістичних ланцюгів, у тому числі як альтернатива зростаючому впливу Китаю в регіоні.

Отже, Африка поступово перетворюється на один із ключових центрів світового економічного розвитку, відіграючи дедалі важливішу роль у формуванні нової геоекономічної архітектури та стратегічних інтересів Європи.

Синергія Україна – Африка – Європа у новій геоekonomічній системі

Україна та Африка, як економічні регіони, на перший погляд суттєво відрізняються за рівнем розвитку, структурою економік і місцем у глобальній системі господарства. Водночас між ними формується виразна комплементарність, яка створює передумови для поглиблення економічної взаємодії. Зокрема, Україна виступає одним із провідних постачальників зернових культур, тоді як африканські країни є значним і зростаючим ринком споживання продовольства. Така взаємодоповнюваність формує інвестиційні можливості насамперед у сферах портової інфраструктури, логістики та агропереробки. У результаті участі європейських компаній, які одночасно залучені до процесів відбудови в Україні та розвитку інфраструктури в Африці, поступово формується інтегрована система економічних зв'язків.

У цьому контексті закономірною є активізація участі України в міжнародній кооперації на африканському напрямі, зокрема через долучення до регіональних проєктів, що реалізуються під егідою Європейського Союзу. Наразі у взаємодії з інституціями ЄС опрацьовуються можливості поступової інтеграції України до процесів формування та реалізації політичних стратегій і торговельно-інвестиційних програм співробітництва ЄС з країнами Африки. Перспективним прикладом такої тристоронньої взаємодії може виступати ініціатива *Global Gateway*, яка відкриває нові можливості для залучення українських суб'єктів господарювання до міжнародних проєктів.

Зокрема, програма *Global Gateway* створює сприятливі умови для розширення діяльності українських аграрних компаній на африканських ринках за рахунок використання європейських фінансових інструментів, включаючи гранти та інвестиції. Українські підприємства можуть брати участь у реалізації проєктів, пов'язаних із виробництвом, переробкою та розвитком аграрної інфраструктури в країнах Африки, отримуючи як повне, так і часткове фінансування залежно від масштабу та стадії реалізації проєктів.

У цьому зв'язку для України стратегічно важливим є не лише участь у відповідних ініціативах, але й системне вивчення та адаптація досвіду Європейського Союзу щодо реалізації політики в Африці. Такий підхід відповідає довгостроковій перспективі європейської інтеграції України та її позиціонуванню як партнера ЄС у реалізації зовнішньоекономічних і регіональних проєктів.

Водночас африканські держави, прагнучи зміцнення продовольчої безпеки, забезпечення сталого розвитку та модернізації аграрного сектору, активізують співпрацю з провідними міжнародними організаціями, зокрема Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO), Світовим банком та відповідними інституціями

Європейського Союзу. У перспективі ця взаємодія потребуватиме подальшого розширення фінансової та технологічної підтримки.

З огляду на відносно високий рівень технологічного розвитку аграрного сектору України, держава має потенціал запропонувати країнам Африки широкий спектр інноваційних рішень для модернізації їхніх сільськогосподарських систем. Йдеться, зокрема, про впровадження сучасних систем крапельного зрошення, використання цифрових датчиків для оптимізації водокористування, застосування біодобрих і технологій відновлення деградованих ґрунтів, автоматизацію агровиробництва, розвиток інфраструктури зберігання та транспортування продукції, а також вирощування посухостійких культур. Такі напрями співпраці сприяють не лише підвищенню ефективності агросектору, але й зміцненню продовольчої безпеки на континенті.

У ширшому геоекономічному контексті Україна може виконувати функцію своєрідного мосту між Європою та країнами Глобального Півдня. Це зумовлено її потенціалом як логістичного хабу (зокрема завдяки доступу до Чорного моря та розвитку транспортних коридорів), а також здатністю виступати економічним посередником, інтегруючи європейські стандарти та забезпечуючи взаємодію з ринками, що розвиваються. Така позиція створює додаткові можливості для залучення інвестицій і формування транзитної економіки.

Висновки

У сучасних умовах відбувається трансформація геоекономічної структури світової економіки. Традиційно Європа демонструвала значну залежність від Китаю у сфері виробництва та від Росії в енергетичному секторі. Нині формується нова модель економічної взаємодії, у межах якої Україна поступово набуває ознак індустріально-аграрного хабу, Африка - ресурсного та демографічного драйвера, тоді як Європейський Союз виступає центром координації інвестиційних потоків.

У результаті окреслюється нова геоекономічна конфігурація у вигляді трикутника «Європа – Україна – Африка», в межах якого масштабні інвестиції – понад 500 млрд дол. США в Україні та близько 150 млрд євро в Африці – сприяють формуванню нової архітектури світової економіки.

Водночас, попри значний потенціал, зберігаються суттєві ризики: для України – безпекові виклики, пов'язані з війною, та необхідність поглиблення інституційних реформ; для країн Африки – політична нестабільність; для Європейського Союзу – зростання конкуренції з боку інших глобальних акторів. Втім, активізація інвестиційної діяльності розглядається як ключовий інструмент пом'якшення зазначених ризиків.

Отже, йдеться не лише про розвиток окремих регіонів, а про формування нової геоекономічної системи, у якій Україна інтегрується як важливий елемент європейського економічного простору, Африка

виступає одним із провідних драйверів глобального зростання, а Європейський Союз зміцнює свою роль як центр акумуляції та перерозподілу інвестиційних ресурсів. Важливо підкреслити, що Україна та Африка вже не можуть розглядатися виключно як «ринки майбутнього», оскільки вони функціонують як актуальні центри економічного зростання. У цьому контексті інвестиції в Україну та Африку постають не лише економічною необхідністю, але й стратегічним вибором, що визначає майбутню траєкторію розвитку Європи та світової економіки загалом.

Список використаних джерел:

1. European Commission. Ukraine Facility: Proposal for a Regulation establishing the Ukraine Facility. Brussels, 2024. URL: <https://commission.europa.eu>
2. European Commission. Global Gateway: Progress Report and Strategic Investment Priorities. Brussels, 2023. URL: <https://commission.europa.eu>
3. African Union. Agenda 2063: The Africa We Want. Addis Ababa, 2023. URL: <https://au.int>
4. African Union. Agreement Establishing the African Continental Free Trade Area (AfCFTA). Addis Ababa, 2018. URL: <https://au.int>
5. World Bank. Africa's Pulse: An Analysis of Issues Shaping Africa's Economic Future. Washington, DC, 2024. URL: <https://www.worldbank.org>
6. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Operations in Ukraine and Southern and Eastern Mediterranean (SEMED). London, 2024. URL: <https://www.ebrd.com>
7. Mattei Plan for Africa. *Piano Mattei: Strategic Framework for Cooperation with African Countries*. Rome, Government of Italy, 2024. URL: <https://www.governo.it>
8. European Commission. *Lobito Corridor and Global Infrastructure Partnerships in Africa*. Brussels, 2024. URL: <https://commission.europa.eu>